

20 yılda 30 milyar dolarlık özelleştirmeye 7400 dava

Özelleştirme uykuları kaçırdı; Türkiye 22 yılda 30 milyar dolarlık özelleştirme gerçekleştirdi, ancak hukuki zemini bir türlü oluşturamadı. Özelleştirme uygulamalarına karşı toplam 7400 dava açıldı. Büyük çoğunluğunu çalışanların açtığı davaların yaklaşık 4000'i sürüyor. İstanbul Serbest Muhasebeciler Mali Müşavirler Odası'nın (İSMMMO) Özelleştirme İdaresi, Hazine Müsteşarlığı, Maliye Bakanlığı ve hükümet programından yararlanarak hazırladığı raporunda kamu iktisadi teşebbüslerinin (KİT) elden çıkarılması, sonuçları ve yakın gelecekte planlanan satışlar ele alındı.

İSMMMO'nun **“Yargı Gölgesinde Özelleştirme ve Yakın Gelecekteki Takvim”** başlıklı raporuna göre, kamu varlıklarının satışının ardından vergi gelirlerinde kayıp yaşanıyor. Siyasilere en büyük yanışı da özelleştirme gelirlerini devamı olan bir kalem olarak algılamaları oldu. Yakın geçmişte bakıldığında orta vadede Hazine'ye soluk aldırılan satışların, uzun vadede gelir düşürücü bir etki yarattığı görülüyor. TÜRMOB Genel Başkan Yardımcısı ve İSMMMO Başkanı **Yahya Arıkan**, rapordaki değerlendirmesinde **“Türkiye özelleştirmenin üzerinde oluşan gölgeleri kaldırmalı”** dedi. Arıkan, 1980'lerde **“verimlilik artışı ve zarar eden KİT'lerin elden çıkarılması söylemiyle belleklere yerleşen özelleştirmenin karlı KİT'lere de yönelmesi ve gerekçelerin anlatılamaması”** nedeniyle toplumda kuşkulara neden olduğunu belirtti. Arıkan, şunları söyledi:

“Hükümet kaynaklarını özel sektöre devrederken, daha sonraki yıllarda temettü ve vergi gelirlerinin büyük kısmını da devrettiğini unutmamalı. Çünkü özelleştirmelerin hemen ardından satılan KİT'lerin ödedikleri vergi oranları düşerken, Hazine'nin gelir kalemleri de azalıyor.”

İSMMMO'nun raporuna göre, bugüne kadar açılan özelleştirme uygulamaları aleyhinde açılan dava sayısı 7.400. 2006 sonu itibarıyla devam eden davaların sayısı 3000'i sürerken Kasım 2007 sonu itibarıyla bu sayı yaklaşık 4.000. Raporda yer alan saptamalar şöyle:

- 1980'lerde özelleştirme ile tanışan Türkiye 1985-2007 yılları arasında yaklaşık 30 milyar dolarlık varlığını elden çıkardı. 1980'lerde belleklere 'verimlilik artışı ve zarar eden KİT'lerin ekonomiye yeniden kazandırılması' söylemiyle yerleşen özelleştirme uygulamaları 2000'lerden itibaren 'karlı' KİT'lere de yönelince 'yargının' gölgesi eksik olmadı. 7500 dava açıldı, 4000'i sürüyor. Sonuçlanan davalardan çok büyük bir kısmı İdare aleyhine sonuçlandı.

Hukuk Müşavirliği

Hukuk Müşavirliği tarafından takip edilmekte olan davaların genel durumlarını gösterir tablo aşağıdadır.

Tablo 18: İdari ve Adli Davaların Sayısı

2006 Yılına Devreden İdari Dava Sayısı	2006 Yılında Açılan İdari Dava Sayısı	Devam Eden İdari Dava Sayısı	2006 Yılına Devreden Adli Dava Sayısı	2006 Yılında Açılan Adli Dava Sayısı	Devam Eden Adli Dava Sayısı
2994	774	2820	91	93	184

- 1985 ile 2007 dönemleri arasında 29.9 milyar dolarlık özelleştirme gerçekleştirildi. Bunun 18.1 milyar dolarlık kısmı blok satış, 4.7 milyar dolarlık kısmı tesis ve varlık satışı, 5.1 milyar dolarlık bölümü halka arz, 1.2 milyar doları İMKB’de, 4.3 milyon doları yarım kalmış tesislerin satışı ile 565 milyon dolarlık bölümü bedelli devirlerden elde edildi.

ÖZELLEŞTİRME GELİRİ 30 MİLYAR DOLARA ULAŞTI

1985 - 2007 DÖNEMİ GERÇEKLEŞTİRİLEN ÖZELLEŞTİRME İŞLEMLERİ (\$)					
Özelleştirme Yöntemi	Yıllar	1985-2005	2006	2007	Toplam
		(\$)	(\$)	(\$)	(\$)
Blok Satış		10.980.793.478	7.178.000.000	0	18.158.793.478
Tesis/Varlık Satışı		1.899.045.008	626.195.569	2.254.821.524	4.780.062.101
Halka Arz		3.133.739.478	207.820.151	1.838.642.981	5.180.202.610
İMKB'de Satış		1.261.053.768	0	0	1.261.053.768
Yarım Kalmış Tesis Satışı		4.368.792	0	0	4.368.792
Bedelli Devirler		407.576.491	84.149.739	73.571.933	565.298.163
TOPLAM		17.686.577.015	8.096.165.459	4.167.036.438	29.949.778.912

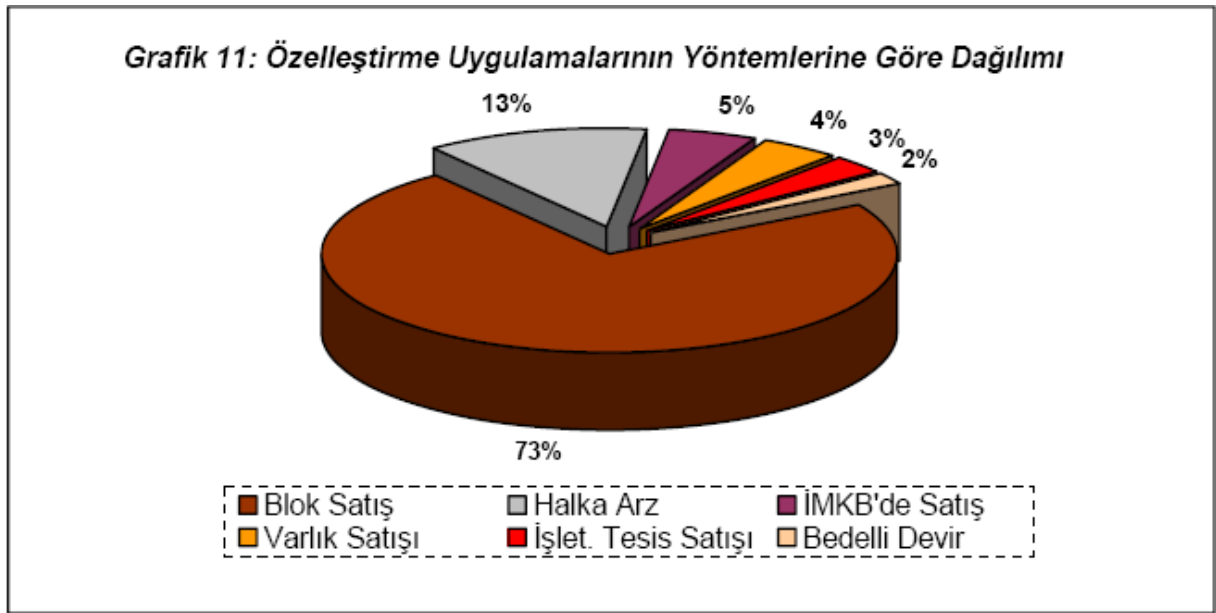
- ÖİB verilerine göre özelleştirme kapsamındaki kuruluşlardan elde edilen 2.3 milyar dolarlık temettü geliri, 3.4 milyar dolarlık diğer kaynaklarla birlikte 1985- 2004 dönemi toplam kaynaklar 14.3 milyar dolar düzeyine ulaştı. 30 milyar dolar satışın yapıldığı dönemde, özelleştirme sürecindeki KİT’lerden bunun yarısı kadar yani 14.3 milyar dolarlık gelir elde edildi.

- 2008 yılında özelleştirme listesinde Türk Telekom’un kamunun elinde kalan hisselerinin yüzde 15 ila 25’lik bir kısmının halka arzı başta geliyor. Ziraat Bankası ve THY’nin kamu hisselerinin bir bölümünün de İstanbul Menkul Kıymetler Borsası’nda halka arz edilmesi bekleniyor. Halk Bankası, halen ihale süreci devam eden Tekel Sigara, elektrik dağıtım özelleştirmeleri, köprü ve otoyolların işletme hakkı devri ile yıl içinde 11.8 milyar dolarlık bir özelleştirme geliri hedefleniyor.

- Özelleştirilmesi gündeme olan Ziraat ve Halk Bankası bugün için Hazine’ye en çok kaynak aktaran kurumlar arasında geliyor. 2006’da Ziraat Bankası’ndan elde edilen temettü geliri 1 milyar YTL, Halk Bankası’ndan elde edilen temettü 297 milyon YTL iken, 2007’nin ilk

dokuz ayında Ziraat Bankası geçen yıl 2.1 milyar YTL'yi bulan rekor kârından 1.5 milyar YTL'lik kısmı Hazine'ye temettü olarak aktarmış durumda.

- 2008 yılında en kritik özelleştirme elektrik dağıtım ve üretim özelleştirmelerinde olacak. Yerli ve yabancı birçok grup elektrik dağıtımında özelleştirme sürecinde yer almayı bekliyor. Geçen yıl Başkent Elektrik, Sakarya Elektrik ile İstanbul Anadolu Yakası'nı kapsayan üç bölgenin özelleştirme süreci son anda durdurulmuştu. Gelineen noktada dağıtım ile birlikte üretim santrallerinin özelleştirilmesi söz konusu olacak. Ancak 5 yıldır elektrik fiyatlarını kamu kuruluşları arasında çapraz sübvansiyon ile tutan hükümetin özelleştirmeden sonra fiyatları tutmakta zorlanacağı tahmin ediliyor. Bu da elektrikte özelleştirme ile birlikte zamların geleceğini kaçınılmaz kılıyor

- 1985 yılından itibaren 246 kuruluşdaki kamu hisseleri, 22 yarım kalmış, 393 taşınmaz, 8 otoyol, 2 boğaz köprüsü, 103 tesis, 6 liman, şans oyunları (Milli Piyango) lisans hakkı ile Araç Muayene İstasyonları özelleştirme kapsamına alındı.

- Kamu denetiminde olan 82 tane kurum bulunuyor. Özelleştirme kapsamında ise 2, kapsam ve programda 16 olmak üzere toplam 18 kuruluş var. Bu kuruluşların 12 tanesinde yüzde 50'nin üzerinde kamu payı mevcut. Bunun yanı sıra, özelleştirme kapsamında 62 taşınmaz, 87 tesis, 5 liman, 8 otoyol, 2 boğaz köprüsü ile şans oyunları lisans hakkı da yer alıyor.

- Özelleştirme İdaresi'nin önümüzdeki dönemde özelleştirilecekler listesinde Halk Bankası, Karadeniz Bakır İşletmeleri, Seka, Tüksaş ve Şeker Fabrikaları, Türkiye Demir Çelik İşletmeleri, Türkiye Elektrik Dağıtım AŞ, Tekel Sigara ile Türkiye Denizcilik İşletmeleri bulunuyor. Halen devri yapılmayan Petkim ile birlikte özelleştirme süreci tam 65 bin 549 çalışana ilgilendiriyor. Bu nedenle yapılan özelleştirmelerde 'istihdam ve yatırım garantisi' şartlarına dikkat edilmesi kaçınılmaz görünüyor.

- Özelleştirme uygulamaları dava yağmuruna tutuldu. 22 yılda özelleştirmeler ile ilgili yaklaşık 7 bin 400 dava açıldı. 2006 yılı sonu itibarıyla karara bağlananlar çıkarıldığında idari dava sayısı 2 bin 820, adli dava sayısının da 184. 2007 yılında bu davalara yeni eklemeler de oldu. Halen ÖİB'nin hukuk bürosu 4 binin üzerinde davada 'kendini ve özelleştirmeleri' savunuyor. Devam eden davaların ana başlıkları ise şöyle: Arsa spekülasyonu, rant yaratma,

görevi ihmal, görevi kötüye kullanma, kamu kaynaklarına zarar verme, tekel ve kartel oluşturma, haksız rekabet ortamı yaratma, vergi kaybı.

- Özelleştirmeler Hazine kasasına kısa vadede yüklü bir para girişi sağlasa da uzun vadede temettü gelirleri ve hasılat payı düşüyor. 2005 yılında Etimaden, Telekom, Devlet Malzeme Ofisi, Kıyı Emniyet, TPAO ve PTT'den 2.1 milyar YTL temettü geliri yani 'kâr payı' elde eden devlet, 2006 yılında Türk Telekom'dan gelen 3.1 milyar YTL kâr payının da etkisi ile bu rakamı 3.4 milyar YTL'ye ulaştırdı.

- Ancak 2007'de Türk Telekom'un yüzde 55 hissesi elden çıkmasının da etkisiyle temettü gelirinin de azaldığı görülüyor. Türk Telekom'un yüzde 55 hissesini satan devlet ilk 9 ayda 989 milyon YTL'lik temettü geliri ile yetinmek zorunda kaldı. Hasılat payları ve özelleştirilmesi gündemde olan kamu bankalarından elde edilen temettü gelirleri ile birlikte 8.7 milyar YTL olan kaynak, 2007'nin ilk dokuz ayında 5.9 milyar YTL düzeyinde seyrediyor. Rakamları 2006'nın yakalanma ihtimalinin de zor olduğunu gösteriyor.

TEMETTÜ GELİRLERİ DÜŞÜYOR

KİT'ler, kamu bankaları ve GSM şirketlerinden elde edilen vergi dışı gelirler

(Bin YTL)

GELİRLER	2005	2006	2007/09
KİT'lerden elde edilen temettü gelirleri	2.127.532	3.428.187	1.592.975
Etimaden	65.730	32.136	115.686
Telekom	1.790.754	3.139.875	989.674
DMO	14.875	20.000	30.000
KIYEM (Kıyı Emniyet)	5.000	10.206	6.250
TPAO	45.000	26.000	37.500
PTT			70.000
KİT'lerden elde edilen hasılat payları	165.975	190.507	161.992
DMO	18.185	21.607	12.919
DHMI	74.903	73.274	66.560
KIYEM (Kıyı Emniyet)	10.121	13.723	9.546
TPAO	62.766	81.903	72.967
Kamu bank. elde edilen temettü geliri	1.272.003	1.384.853	2.529.394
Ziraat Bankası	987.686	1.079.653	1.505.020
Halk Bankası	284.317	297.300	
Eximbank		7.901	103.041
Merkez Bankası			921.334
Kamu bank. elde edilen diğer gelirler		670.952	160.701
Ziraat Bankası		7.063	
Eximbank		433.187	35.701
T. Emlak Bankası		230.702	125.000
GSM Şirketlerinden elde edilen vergi dışı gelirler	1.575.375	3.036.966	1.463.850
Toplam vergi dışı normal gelirler	5.140.886	8.711.456	5.908.912

- Halen Hazine Müsteşarlığı'nın elindeki KİT'ler ile özelleştirme programındaki kuruluşların brüt satışları 64.5 milyar YTL. Söz konusu kurumların görev zararı geçen yıl 1.6 milyar doları bulurken, net dönem kârı 1.4 milyar YTL olarak gerçekleşti. 2005 yılında bu rakam 965 milyon YTL idi.

2006'DA 1.4 MİLYAR YTL KAR YAZDILAR

Mevcut kitlerin ve özelleştirme programındaki kuruluşların kar/zarar durumu (milyon YTL)

	2004	2005	2006
Bilanço kalemi			
-Brüt satışlar	46.062	51.660	64.520
-Yurtçi satışlar	43.537	48.223	59.628
-Yurtdışı satışlar	1.586	1.824	2.357
-Görev zararı ve sübvansiyonlar	899	1.597	1.684
-Diğer gelirler	39	14	848
Satış indirimleri	3.646	3.743	4.592
Satışların maliyeti	36.637	42.456	54.842
Faaliyet giderleri	3.589	3.877	4.572
Diğer faaliyetlerinden gelir ve karlar	4.464	2.625	4.336
Diğer faaliyetlerinden gider ve zarar	2.658	776	2.685
Olağandışı gelir ve karlar	588	1.436	6.067
Olağandışı gider ve zararlar	2.488	2.585	5.233
DÖNEM NET KAR VEYA ZARARI	345	965	1.435

- Resmi Gazete'de yayımlanan Kamu teşebbüslerinin 2008 yılı mali hedefleriyle ilgili veriler, kamunun 4 milyar YTL yatırım yapma niyetinde olduğunu ortaya koyuyor. Kamunun 29 şirketi 3 milyar YTL faiz dışı fazla yaratmayı hesaplıyor. Kamuda 3 milyar dolarlık faiz dışı fazlayı 1.1 milyar YTL ile ihale sürecindeki Tekel verecek görünüyor. 870 milyon YTL'lik yatırımı bulunan Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demiryolları'nın (TCDD). Kurumun 396 milyon TL açık vermesi söz konusu. Son yıllarda vatandaşa bedava kömür dağıtan Türkiye Taş Kömürü Kurumu ile Türkiye Kömür İşletmeleri'nin 2008 yılında toplam 824 milyon YTL görev zararı yazması bekleniyor. 2008 yılında KİT'lerden bütçeye toplam 1 milyar YTL aktarılacak. Bunun 433,1 milyon YTL'si DHMİ'den gelecek.

- KİT'ler ve özelleştirme programındaki kuruluşların ödediği vergiler Petrol Ofisi, Erdemir, Tüpraş, Telekom gibi kurumlar satılmasının da etkisi ile 2003 yılında 2.2 milyar YTL iken 866 milyon YTL'ye düşmüş durumda. Kuşkusuz satılan kurumlar bir anda vergiden muaf tutulmuyor, ancak özelleştirmelerin ardından satılan kurumların vergi gelirlerinin düştüğü örnekleri ile Türkiye'de yaşandı. Bu arada İşçi SSK primleri, gümrük vergisi, ödenen fon ve aidatlarda eklendiğinde KİT'lerin ve özelleştirme programındaki kuruluşların ödediği vergiler ve kanuni yükümlülüklerin 12.2 milyar YTL düzeyinde olduğu görülüyor.

VERGİ VE YÜKÜMLÜLÜKLERİ 12. 2 MİLYAR YTL

KİT'LERİN VE ÖZELLEŞTİRME PROGRAMINDAKİ KURULUŞLARIN ÖDEDİĞİ VERGİLER VE KANUNİ YÜKÜMLÜLÜKLER (ÖDENEN) (BİN YTL)

KANUNİ YÜKÜMLÜLÜK TÜRÜ	2003	2004	2005	2006
- Kar ve zararlar ilgili yükümlülükler	2.202.825	749.398	531.244	866.878
-İthalata ilişkin yükümlülükler	158.553	129.443	69.463	7.867
-Maaş ve ücretlerle ilgili yükümlülükler	2.842.639	2.666.087	4.081.849	3.369.696
-Hasıllata ilişkin yükümlülükler	6.988.123	5.888.972	6.169.009	7.357.882
-Üçüncü şahıslara ilişkin yükümlülükler	287.424	313.384	404.170	387.105
-Diğer kanuni aidat ve kesintiler	110.331	111.394	76.718	140.213
-Fonlar	2.845	6.361	28.258	13.302
Diğer yükümlülükler	119.135	72.311	119.073	100.130
GENEL TOPLAM	12.711.875	9.937.350	11.479.784	12.243.073

20 İŞLETMEDEN 15'İ KAPATILDI

- 1985-2007 yılları arasında Özelleştirme İdaresi Başkanlığı'nın gerçekleştirdiği en başarısız ihaleler, geniş kitlileri ilgilendiren SEK, Yem-Sanayi, ORÜS ile Sümerbank oldu. 1996 ile 1999 yılları arasında Orman Ürünleri Sanayi AŞ yani ORÜS'ün 20 işletmesi satıldı. Özelleştirme öncesinde bu işletmelerde 2 bin 342 çalışan bulunurken özelleştirmeler sonrasında bu sayı 261'e düştü. Bu işletmelerden 15'i de tamamen kapatıldı. Özel sektör yasa ile konulan 3 yıl boyunca faaliyeti devam ettirme mecburiyeti sona erer ermez, işletmeyi kapatmayı tercih etti. Yani bu alanda yapılan özelleştirme ne istihdam ne üretim artışı doğurdu.
- Bir diğer örnek ise SEK'e ait süt işletmelerinde oldu. Özelleştirme öncesinde 32 süt işletmesinde çalışan sayısı bin 359'du. Özelleştirmeden sonra bu rakam 514'e indi. Bu işletmelerden de 22 tanesi kapatıldı. Benzer örnekler Sümerbank, Et-Balık ve Yem Sanayi'nde de yaşanırken bu gelişmeler üzerine işletmelerin arazileri için satın alındığı spekülasyonları yapıldı.

KİT'LERDE YAŞANAN SORUNLAR

- **Görev zararı:** Kamu kurumlarına zaman zaman siyasi tercihlerle yazdırılan görev zararları, nakit akışlarını olumsuz etkiliyor. 2005 yılında kamunun görev zararı 502 milyon YTL iken, bu rakam 2006 yılında yüzde 41 oranında artarak 710 milyon YTL'ye ulaştı. Sübvansiyonlarla birlikte 2006 yılında toplam rakam 1.6 milyar YTL'yi buldu.
- **Personel politikası:** Personel alımı, işten çıkarma ve ücret politikasında kamu kuruluşları esnek uygulamaları tercih etmiyor. Siyasilerin talepleri ile yapılan kadrolaşmalar da işçi kalitesini bozabiliyor.
- **Yatırım:** Özel sektör yatırım yaparken, kendi kaynakları ve piyasadaki şartları göz önüne alıyor. Oysa, kamu, yatırım konusunda siyasi tercihler başta pek çok unsuru göz önünde bulundurmamak zorunda kalabiliyor.
- **Fiyatlama politikası:** Kamu fiyatlama yaparken de serbest davranmıyor. Örneğin TEDAŞ elektrik üretim maliyeti yüksek olduğu halde son 5 yılda fiyatını maliyetlerine göre belirleyemeyerek zarar yazabildi.